

Голоденко І.О.

*старший викладач кафедри цивільно-
правових дисциплін Одеського
національного університету імені І. І.
Мечникова, член громадської організації
«Союз юристів Одеської області»*

ЗАКЛАДИ ВИЩОЇ ОСВІТИ, СТВОРЕНІ У ФОРМІ ПРИВАТНОГО АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА (ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ПИТАННЯ ЗАХИСТУ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ)

Реформування та розвиток сфери вищої освіти і науки в Україні є одним із пріоритетних напрямів розвитку нашої держави, що передбачає подальше вдосконалення системи безперервної освіти, підвищення доступності якісних освітніх послуг, підготовку

висококваліфікованих кадрів у відповідності до сучасних потреб ринку праці.

Згідно із Законом України «Про вищу освіту» заклад вищої освіти – окремий вид установи, яка є юридичною особою приватного або публічного права, діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти, проводить наукову, науково-технічну, інноваційну та/або методичну діяльність, забезпечує організацію освітнього процесу і здобуття особами вищої освіти, післядипломної освіти з урахуванням їхніх покликань, інтересів і здібностей [1].

Стаття 27 вказаного Закону встановлює, що заклад вищої освіти як суб'єкт господарювання може діяти в одному із таких статусів: а) бюджетна установа; б) неприбутковий заклад вищої освіти; в) прибутковий заклад вищої освіти. Таким чином, законодавець допускає існування таких закладів вищої освіти, які отримують прибуток у процесі своєї діяльності.

На даний час в Україні переважна більшість закладів вищої освіти (далі – ЗВО) діє у формі бюджетних установ. Але якщо створюються прибуткові ЗВО, то їх засновники переважно використовують такі організаційно-правові форми, як приватні акціонерні товариства та товариства з обмеженою відповідальністю. Це зумовлено, з одного боку, історичним досвідом створення ЗВО, адже, як вірно зазначає П. В. Нестеренко, ЗВО протягом століть утворювалися як у формі товариств, так і в формі установ, що зумовлювалося метою й особливостями їх створення і здійснення освітньої діяльності [2, с. 9]. З іншого боку, використання зазначених форм є юридично «зручним» і виправданим, оскільки якщо створюється новий суб'єкт господарювання, зокрема, у формі приватного акціонерного товариства, механізми формування його майна є прозорими і зрозумілими, адже у такому разі, як вірно зазначає Б. В. Дерев'янку, «кількість акцій у кожного акціонера залежатиме від вартості належного їм майна» [3, с. 138].

При наданні освітніх послуг ЗВО, створені у формі приватних акціонерних товариств, як і інші ЗВО, керуються Цивільним кодексом України [4], Господарським кодексом України [5], Податковим кодексом України [6], Законом України «Про акціонерні товариства» [7], Законом України «Про Депозитарну систему

України» [8], Законом України «Про освіту» [9], Законом України «Про вищу освіту» [1], Законом України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності» [10], положеннями Статуту, а також внутрішніми правилами, регламентами та іншими локальними правовими актами, прийнятими відповідно до Статуту.

Необхідно враховувати, що у системі вищої освіти, як державні, так і приватні вищі навчальні заклади реалізують освітні програми відповідно до державних освітніх стандартів, напрямів і спеціальностей вищої освіти. Тому особливого значення набувають питання, пов'язані з дотриманням відповідних вимог.

Корпоративні права акціонерів у даному разі визначаються Статутом ЗВО. Кожною простою акцією акціонеру надається однакова сукупність прав, включаючи права на: 1) участь в управлінні освітнім закладом; 2) отримання дивідендів; 3) отримання, у разі ліквідації освітнього закладу, частини його майна або вартості; 4) отримання інформації про господарську діяльність; 5) претендування на пріоритетне отримання послуг та робіт, що надає освітній заклад.

Варто звернути увагу на те, що права акціонера у даному разі не обмежуються «звичайним» переліком. Додатково акціонер може претендувати на пріоритетне отримання послуг та робіт, що надає освітній заклад.

Ще однією істотною особливістю є те, що у приватному закладі вищої освіти його структура, склад, порядок роботи і повноваження органів управління, робочих і дорадчих органів, органів громадського та студентського самоврядування, наукових товариств, процедури обрання чи призначення керівників закладу та його підрозділів можуть визначатися статутом закладу без дотримання вимог Закону України «Про вищу освіту».

На нашу думку, такі можливості пов'язані з особливостями фінансування діяльності приватного ЗВО, адже у даному разі держава не бере участі у фінансуванні закладу.

Оцінюючи існування таких можливостей в цілому позитивно, варто зазначити, що у разі відступу від приписів чинного законодавства в частині, наприклад, діяльності наукових товариств або органів студентського самоврядування, існує ризик недотри-

мання у повному обсязі прав науковців та студентів (відповідно). Цього можна уникнути, якщо більш ретельно прописувати відповідні права та обов'язки при укладенні трудових договорів з науково-педагогічними працівниками та договорів про надання освітніх послуг зі студентами.

Якщо розглядати проблематику захисту корпоративних прав, що виникають у разі створення ЗВО у формі приватного акціонерного товариства, то вона не виходить за межі проблематики захисту прав учасників корпоративних правовідносин у цілому. А у судовій практиці вирішення відповідних спорів найпоширенішими є: спори щодо оскарження рішення загальних зборів акціонерів, органів управління; спори, пов'язані із захистом права акціонера на отримання частини прибутку товариства (дивідендів), а також оскарження акціонером правочинів, укладених виконавчим органом юридичної особи з третіми особами.

Як ілюстрацію до наведеного твердження можна навести такий приклад із судової практики за 2018 рік.

Так, до Господарського суду Волинської області звернувся з позовом про визнання недійсними рішення Наглядової ради та договору купівлі-продажу частини навчальних приміщень акціонер вищого навчального закладу «Приватне акціонерне товариство «Волинський інститут економіки та менеджменту» до Вищого навчального закладу «Приватне акціонерне товариство «Волинський інститут економіки та менеджменту» та третьої особи на стороні відповідача, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмету спору [11].

Як зазначає позивач, відповідно до приписів п. 22 ч. 2 ст. 33 Закону України «Про акціонерні товариства» прийняття рішення про вчинення значного правочину, якщо ринкова вартість майна, робіт або послуг, що є предметом такого правочину, перевищує 25 відсотків вартості активів за даними останньої річної фінансової звітності товариства відноситься до виключної компетенції загальних зборів акціонерів. При розгляді справи судом була призначена судова оціночно-будівельна експертиза для визначення ринкової вартості об'єкта оцінки для відчуження, якою була встановлена ринкова вартість навчальних приміщень.

У своєму рішенні суд встановив, що Наглядова рада акціонерного товариства, приймаючи рішення щодо відчуження при-

міщень, не виходила за межі своїх повноважень, визначених законодавством, і суд відмовив у задоволенні позовних вимог [11]. Ми цілком згодні з такою позицією суду, оскільки це рішення цілком відповідає положенням Статуту товариства та Закону України «Про акціонерні товариства».

1. *Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
2. *Нестеренко П. В. Вищі навчальні заклади як суб'єкти майнових правовідносин: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03; Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х., 2008. 19 с.*
3. *Дерев'яно Б.В. Щодо обрання організаційно-правової форми суб'єктами господарювання, які надають послуги у сфері освіти. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Право. 2011. Випуск 16. С. 138-141.*
4. *Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV* URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
5. *Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV.* URL: zakon.rada.gov.ua/laws/card/436-15
6. *Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755 – VI.* URL: zakon.rada.gov.ua/laws/card/2755-17
7. *Про акціонерні товариства: Закон України від 17 вересня 2008 р. № 514-VI.* URL: zakon.rada.gov.ua/laws/card/514-17
8. *Про депозитарну систему України: Закон України від 06 липня 2012 р. № 5178-VI.* URL: [/zakon.rada.gov.ua/laws/show/5178-17](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5178-17)
9. *Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 р. №* URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
10. *Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності: Закон України від 2 березня 2015 р. № 222-VIII.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19>
11. *Рішення Господарського суду Волинської області від 13.03.2018 року, судова справа № 903/327/17.* URL: youcontrol.com.ua/catalog/court-document/72926792/